

BORBA ZA SVAKI DINAR

Stari način raspodjele novca, neka vrst "glavarine" na početku godine za projekte znanstvenih ustanova više ne funkcionira. Što se promijenilo?

JOSIP ŠTILINOVIĆ

U prošloj je godini financiranje znanosti Republike Hrvatske bitno izmijenjeno. Umjesto financiranja samoupravnim sporazumima i zakonskom silom izravno iz radnih organizacija, sredstva za znanost odvajaju se iz proračuna RH. Za sada mali, ali važan dodatni izvor financiranja je sudjelovanje u međunarodnim projektima i suradnja s inozemnim institutima.

Anarhičnost plaća očituje se u tome da je važnije gdje netko radi, a ne što radi stav je Nezavisnog sindikata znanosti i visokih škola. Usporedba plaća u znanstvenim i visokoškolskim ustanovama (u dinarima)

INSTITUTI		
	min	max
čistačica	3334 IMI	6000 IRB
znanstveni asistent	7208 IMI	11000 VI
savjetnik	11971 IMI	26000 IDIS
FAKULTETI DRUŠTVENIH USMJERENJA		
	min	max
čistačica	3750 MA	7587 EF
znanstveni asistent	8700 FF	16121 EF
profesor	17835 FF	23769 EF
FAKULTETI PRIRODNIH USMJERENJA		
	min	max
čistačica	4032 VF	5200 PBF
znanstveni asistent	9000 VF	11030 SF
profesor	18000 VF	23000 PBF

IMI Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada

IRB Institut Ruđer Bošković

VI Veterinarski institut

IDIS Institut za društvena istraživanja

MA Muzička akademija

FF Filozofski fakultet

EF Ekonomski fakultet

VF Veterinarski fakultet

PBF Prehrambeno-birotehnoški fakultet
SF Strojarski fakultet

Formalno su učinjeni veliki zahvati ali primjena novog, još je daleko od zamišljenog. Pokušaj prelaska na europske načine funkcioniranja i financiranja znanosti i usvajanja europskih standarda u natjecanjima za financiranje znanstvenih projekata nije u potpunosti uspio.

Najčešće spominjani razlozi jesu nepostojanje znanstvene politike RH i nepostojanje legislative. Još uvijek ne postoji Zakon o znanstveno-istraživačkom radu ili o znanstvenim ustanovama te Zakon o Sveučilištu i Zakon o radnim odnosima, koji su također važni za rad znanstvenih institucija.

Postavljanjem zakonskih okvira uređilo bi se postojeće stanje i eventualno omogućilo da se stvori bolje, ne prezajući pritom od postavljanja visokih normi zapadnog svijeta. Naša najveća istraživačka institucija Institut Ruđer Bošković još uvijek de iure funkcionira po Zakonu o udruženom radu, iako se samoupravljanje de facto raspalo.

Na prijedlog novog Zakona o radnim odnosima i o tome što takav prijedlog znači za radnike u znanosti, najoštrije je reagirao Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja. Sindikat drži da su predloženi standardi nekompetentni, nedemokratski i ispodeuropski te da su pokušaj umanjivanja prava na radnom mjestu. Također upozorava na »anarhičnost u sustavu plaća«. Time se misli da je još uvijek važnije gdje netko radi, a ne što radi, te da su plaće i dalje predmet internih odluka, odnosa snaga ili dobrih veza, a ne odraz dogovora na nacionalnoj razini između predstavnika zaposlenih i vlade. Sindikat se zbog rata suzdržava od organiziranja prosvjeda, ali ne isključuje da bi do njih moglo spontano doći. U tom će slučaju Sindikat stati na stranu svojih članova.

Nešto je ipak krenulo nabolje. Stari način raspodjele novca za znanost kojem je karakteristika bila da se financiraju svi na početku godine predloženi projekti, dakle, neka vrst »glavarine«, zamijenjen je, barem u načelu, pravom znanstvenom ocjenom projekata s jakim kriterijima i odbacivanjem neadekvatnih prijedloga. Nažalost, i nakon oštrije recenzije

prijedloga i odbacivanja nekih od njih, još ih je uvijek previše ostalo za dostatno financiranje. Jedan od razloga za to mogao bi biti i neiskustvo domaćih recenzenta, pa se ne isključuje mogućnost slanja projekata na recenziju u inozemstvo. Ako neki projekt može »proći« u Americi ili Europi, nema razloga da ne bude sufinanciran i u Hrvatskoj. Nije bez posljedica prošao niti pritisak institucija koje žele zadržati status u sustavu financiranja na temelju svoje egzistencije, a nemaju prave znanstvene projekte. Razlika između fundamentalnih i razvojnih istraživanja morala bi biti jasnija.

Zasada još nesagledive posljedice na hrvatsku znanost ostavila je i brutalna agresija u kojoj neprijatelj uništava sva civilizacijska i kulturna naslijeđa Hrvatske. Ionako nezavidnu količinu novca koja se ulagala u znanost, rat je smanjio. Ograničeno kretanje po terenu, uništena oprema, nemogućnost odlaska u inozemstvo radi obavljanja već ugovorenih eksperimenata, daljnje su otežavajuće okolnosti za hrvatske znanstvene institucije.

Ohrabruje, međutim, što su svi instituti i ustanove bili sposobni odazvati se na poslove obrane koje su pojedina nadležstva tražila. Nisu rijetki slučajevi da su se i sami javljali stavljajući se svim snagama na raspolaganje. I to je pokazatelj kvalitete i potencijala hrvatskih znanstveno-istraživačkih institucija.

Bez obzira na težinu ratnih prilika i angažiranost u obrani, drži se da znanstvena istraživanja valja nastaviti koliko je god to više moguće. Također treba vrednovati (ne)uspješnost financiranih projekata i rad znanstvenih institucija. Projekte koji ne donose obećane rezultate, a nisu izravno zakočeni ratom, treba zaustaviti.

Veliki izazov znanstveno-istraživačkim ustanovama bit će zadržati što veći dio međunarodnih suradnji, od bilateralnih projekata do međudržavnih ugovora bivše Jugoslavije. Prestanak suradnje s raspadnutom Jugoslavijom nipošto ne bi smio značiti prestanak suradnje s Hrvatskom.

Dr. Krunoslav Pisk, glavni direktor Instituta Ruđer Bošković, najveće hrvatske znanstvene institucije, koja nosi oko 60 posto ukupnog broja projekata međunarodne znanstvene suradnje u Hrvatskoj, govori o nekim aspektima položaja znanosti u nas.

O međunarodnom karakteru znanosti: »Znanost je sama po sebi međunarodna kategorija. Zato nastojimo sudjelovati u što više međunarodnih projekata. Bez takve komunikacije danas nema napretka znanosti. Treba znati mehanizme prijavljivanja i imati osmišljene projekte s dobrim voditeljima. Također radimo pritisak na međunarodne agencije i institucije kako bi naše relacije gurali do priznanja i prije nego je Hrvatska politički priznata. Sudjelujemo u međunarodnom informatičkom sustavu ocrtavanjem prilika u nas, objašnjavanjem razloga. Iako je znanost međunarodna kategorija, znanstvenici imaju domovinu. Morate znati i to da su znanstvenici u svijetu prihvatili demokraciju kao političko uređenje. Zato su vrhunski znanstvenici reagirali na akciju koja je rođena na ovom Institutu. Peticiju za mir i demokraciju u Hrvatskoj potpisalo je više od 80 dobitnika Nobelove nagrade. Kasnije su se uključili i naši partneri, institucije, političari...«

FOTO: JOSIP ŠTILINOVIĆ

Neven Soić, mladi diplomirani fizičar, odnedavno radi na IRB-u. Govori nam o trenutnoj situaciji.

»Ja sam došao na Institut kad je već bio uveden novi sustav financiranja. Plaće su povećane 20 posto, ali ja ne mislim puno na to. Važnije mi je da magistriram. Želio bih imati mogućnosti za rad i napredovanje u više znanstvene stupnjeve.

Rat nas je prekinuo u istraživanjima. Imali smo dogovorene termine za eksperimente na vrhunskoj opremi u Italiji, Njemačkoj, ali u ovakvoj situaciji jednostavno tamo ne možemo odlaziti. Zato se sada uglavnom bavimo teorijskim istraživanjima.

O obrambenim aktivnostima: »IRB je uključen neposredno u obranu dvostrukim angažmanom - količinom znanja i infrastrukturom. Tu naravno ne mislim na izradu atomskog oružja, što podmeće propaganda iz Beograda, već na identifikiranje otrova, sterilizaciju hrane zračenjem i slične netrivialne stvari.«

O pravnom okviru za znanstveno-istraživački rad: »Pravno situacija još nije definirana. Još uvijek pravno funkcioniramo po starim zakonima. IRB je izra-

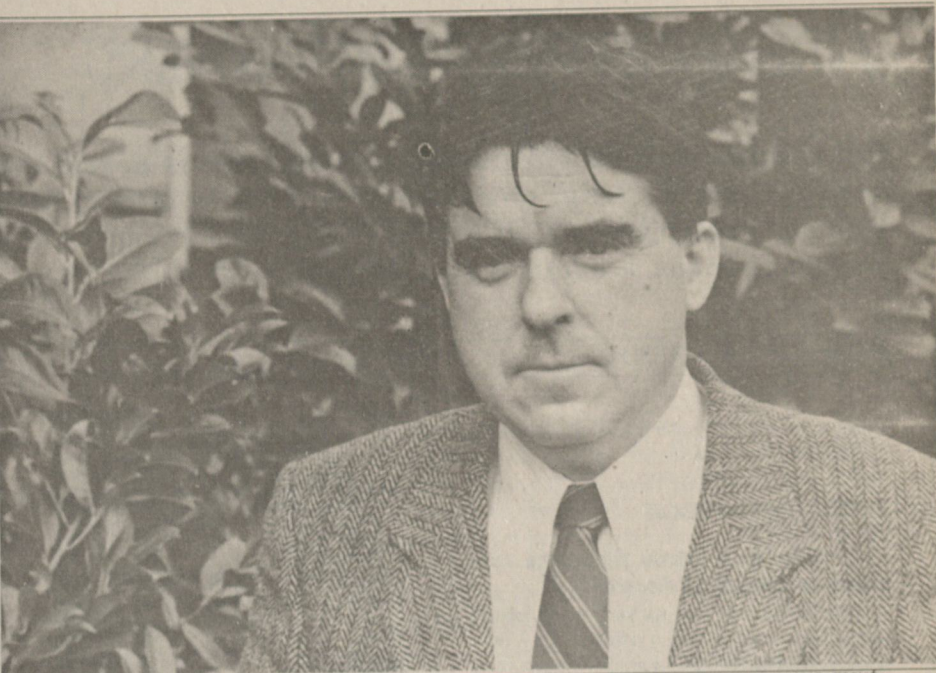

FOTO: VELIZAR VESOVIĆ

dio test model, radni prijedlog Zakona o IRB-u, koji je na razmatranju u Ministarstvu za znanost, tehnologiju i informatiku još od ljeta. Na izradi su radili zajedno znanstvenici i pravnici. Prijedlog zrcali dominantno mišljenje radnika IRB-

osmišljavanju i izvođenju postdiplomskog studija.

O financiranju znanstvenih projekata: »Sustav financiranja nije loše zamišljen, ali zapelo je u operacionalizaciji. Kriteriji, iako poostreni, još uvijek nisu dovoljno selektivni. Imamo više zadataka nego pravih projekata! Zbog toga se u Hrvatskoj oko 8000 ljudi financira iz fondova za znanost, a to je previše. Postavlja se pitanje rade li ljudi loše zato što nema dovoljno novaca ili nema dovoljno novaca zato što ljudi ne rade dobro? Postoji i faktor socijalne nesigurnosti budući da je Ministarstvo djelomično zastupalo stav da voditelji projekta imaju sva prava na trošenje odobrenog novca, dakle, da o njima ovisi kolika će biti plaća znanstvenika.

Problem je još u tome što na IRB-u pojedini suradnici u znanstveno-istraživačkom procesu nisu dovoljno prepoznati i valorizirani u sustavu financiranja. To su tehničari, terenci, laboranti i ostali neznanstvenici, koji opslužuju i održavaju znanstvenu opremu.«

Što nakon rata? »Znanost mora biti pokretačka sila. Obrazovni proces mora puno pomoći. Treba naći načina da u tržišnim uvjetima znanost i znanje generiraju poduzeća i nove poslove. Znanost će biti važna i strateški, u proizvodnji hrane, korištenju energije, razvoju industrije, visoke tehnologije, ekologije, i sve to treba učiniti po svjetskim standardima.«